

Verdens bedste klasseværelse ligger i Israel

Kendskab til Bibelens samtid åbner for et levende klasseværelse af læring og bringer dens beretninger i øjenhøjde med vores egen tid.

➤ | Af Morten Hørning Jensen, lektor på Menighedsfakultetet og redaktør af TEL

For nogle år siden stod jeg en kold vintermorgen og frøs ved Genesaret sø. Normalt er varmen ulidelig, men ikke denne dag, hvor vores guide havde slæbt os et stykke op ad de regnvåde klipper på Saligprisningernes bjerg.

Belønningen for klatreturen var dog kulden værd. En smuk udsigt over søen og bjerget. Vores guide bad os lægge mærke til farverne. Der var grønt og gult, så langt øjet rakte. Overraskende, tænkte jeg. Jeg havde været ved søen en del gange før, og da havde bakkerne altid været brune af vissent krat og græs.

Mens jeg lynede min tynde vinterjakke helt op om ørerne og i tankerne drømte om en grøn og gul mælkebøttemark på en varm sommerdag i Danmark, kom guiden med en langt større overraskelse: "De gule blomster, I er omgivet af", sagde han, "er sennepsplanten fra Jesu lignelse".

Det overraskede mig. Som gammel spejder havde jeg altid forestillet mig sennepstræet som et prægtigt træ á la vores stolte bøg. "Faktisk", fortsatte guiden, "kan det græske ord for 'træ' også oversættes 'busk', og i virkeligheden er sennepstræet en årstidsvækst, der bliver stor ved at vokse voldsomt i vintermånederne. Den spreder sig nærmest som ukrudt fra mark til mark".

Hvad er forskellen på bøg og ukrudt?

Det slog mig, hvordan en sådan lille detalje åbner for et nyt og frisk perspektiv på en velkendt tekst. Jeg havde altid forestillet mig, at pointen i Jesu lignelse er forskellen på et lille frø og så det ene høje, slanke (bøge)træ.

Lidt ligesom kirkekatedralerne, der i de gamle middelalderbyer skød kolossalt beundringsværdigt højt op over massen af stank og elendighed og fik den vejfarende til i bare forundring på lang afstand måbende at tænke: "Dér skuer jeg Guds rige!".

Men, slog det mig altså, når nu den konkrete sennepsplante, som Jesus talte om for nordenden af Genesaret sø, mere vokser sig "stor" i bredden end højden, giver det så ikke en lidt anden pointe om Guds rige? Det har aldrig været meningen, at det skulle beundres ét sted, men derimod at det skulle sprede sig uimodståeligt som ukrudt til alle afkroge af verden.

Præcis som surdejen syrner hele den. Eller som sædekornet sås overalt. Eller som vandreprædikanten, der rejser over til "den anden bred" uden for Israel (jf. Mark 4,35).

Konkrete personer og billeder

Lad mig slå fast, før vi går videre: Guds ord er så levende og virkende i sig selv, at det kan forstås og gribes af såvel børn som voksne, lærde som ulærde og folk, der både har været og ikke har været i Israel!

Men der venter os et helt "klasse-

værelse" af spændende iagttagelser for enden af en rejse tilbage til bibelsk tid, fordi Bibelens beretninger som oftest er fortællinger om hændelser i historien, hvor lokale skikke og forhold tit indgår uden nærmere forklaring.

Overvej en gang, hvor mange konkrete personer vi møder rundt om Jesus, der alle på den ene eller anden måde spiller en afgørende rolle i evangeliernes formidling: fiskere, toldere, syndere, præster, lærde, ulærde, rige, fattige, børn, kvinder, foruden jøder, hedninger, ansete, forkastede og syge.

Eller tænk på den vigtigste kategori, Jesus bruger i sin forkyndelse, lignelsen. Den er så konkret og jordnær, at alt, hvad Guds rige sammenlignes med, kan findes inden for en radius af få kilometer rundt om Genesaret sø: huse, landmænd, fiskere, jordtyper, mønter, skatte, rige tåber, skyldnere, »»

Sennepsplante: Sennepsplanten vokser den dag i dag vildt på Saligprisningernes bjerg og indbyder til blomsterplukning. Det er en årstidsvækst, der spreder sig som ukrudt og bliver dermed et billede på Guds riges vækst i omfang. Foto: Morten Hørning Jensen.

»» besættelser, surdej, marker hvide til høst, hyrder, får, brudetøj, fest, vingård, selv et figentræ.

En arkæologisk, pædagogisk pointe

For mig at se giver Bibelen ikke nogen forklaring på, hvorfor den taler til os gennem så konkrete hændelser og historier og ikke mere med fx et universelt teologisk, filosofisk eller juridisk sprog. Personligt tror jeg, det skyldes Guds kærlighed. I sit væsen er han så personligt kommunikerende med os, at han blev kød og blod et helt konkret sted på et helt bestemt tidspunkt. Og siden da har evangeliet om ham kun kunnet formidles via samme "kødeliggørelse" sted for sted, tid for tid – hjerte til hjerte.

Men det efterlader os som kristendomsundervisere med en helt bestemt udfordring, som denne artikel er én lang opfordring til at tage op: På samme måde som det at kende vores elevers tid og verden hjælper os til at være præcise i formidlingen, hjælper det at kende Bibelens tid og verden os til at være præcise i forståelsen af dens budskab.

Gevinsterne står i kø, hvis vi gør denne rejse: Én er den måde, den historiske iscenesættelse af Bibelen levendegør Bibelens beretninger. Det er som at genrejse scenen rundt om hændelserne. Pludselig får de deres gamle perspektiv og ramme tilbage, og pointer, der hele tiden har været der, men som vi måske har været kulturelt blinde for, bliver skarpe igen.

En anden er den måde, et arbejde med Bibelens konkrete verden hjælper os til at formidle dens budskab så konkret, nærværende og følbart, som beretningerne var for de første læsere. Det er ikke mindst vigtigt i den tid, der er vores, hvor de store, principielle fortællinger har tabt kampen til de nærværende, følbare oplevelser.

Og for at nævne en tredje: En indgang til kristendomsundervisning via historien giver høj grad af undervisningsdifferentiering og mulighed for at ramme "zonen for nærmeste udvikling". Fx vil nogle elevers læringskapacitet nås ved genskabelsen af rammen omkring en begivenhed i evangelierne, mens andre kan koble nogle af de dybere teologiske tråde sammen og måske endda se betydningen for den kristne tro i dag.

Jeg tillader mig med andre ord at hævde, at den bibelske arkæologi og historie har en skjult pædagogisk pointe. Hvad der på afstand kan se tørt og kedeligt ud, er i virkeligheden fantastiske redskaber til at få de bibelske beretninger i øjenhøjde med børn og unge i dag!

Lad os se på nogle eksempler.

Omvendt smittefare

Vi skal ikke læse længe i evangelierne, før vi ser, hvordan Jesus virkede provokerende. Særlig på dem, der var kyndige i loven og gik for at have anseelse. De så skævt til hans bordfællesskab med toldere og syndere (Mark 2,15-17) og hans helbredelser på en

sabbat (Mark 3,1-6), for ikke at nævne problemerne omkring rituelt urene hænder ved måltiderne (Mark 7,2).

Når disse ting provokerede de lovlærde, var det, fordi loven for jøderne på Jesu tid var Guds bedste gave til Israel. Den var anvisningen på, hvordan man kunne holde det urene adskilt fra det rene og dermed opnå den tilstand af hellighed, der var nødvendig for at søge Guds nærvær i templet. Lovoverholdelsen blev ikke set som en sur pligt. Tværtimod: Loven var et evangelium. Den var midlet til at møde Gud.

Præcis derfor var Jesu omgang med dem uden for lovens renhedsgrænser et problem. Han blandede kategorierne ren og uren. Og fordi det urene var mere "smitsomt" end det rene, vil kontakt altid ende med, at alt blev urent.

Dette sætter noget af rammen for, hvad der var på spil i Jesu omgang med de udstødte, og hvorfor luften til tider sitrer af forargelse, som da den urene kvinde berører Jesus i farisæeren Simons hus (Luk 7,36-39). Det var ikke, fordi de syntes, Jesus var for "flink" mod de forkerte eller for hippie-agtig. Problemet er, at han roder med selve grundsystemet i, hvad der skal til for at have Guds nærvær. Hvordan kan han på den ene side hævde, at Guds rige er kommet nær med ham (Mark 1,15) og så bryde så tydeligt med loven? Hvordan kan han hævde, at han har ret til at tilgive, helbrede og rense folk (Mark 1,41; 2,1-12)?

Svaret er enkelt, men skelsættende: Jesus vendte smittefaren på hovedet. Han anså Guds nærvær i ham som den stærkere kraft, der kunne rense det urene. Det, han rørte, blev rent. Præcis som var han selv et tempel. Hvilket han jo rent faktisk var (Joh 2,21).

Derfor kunne han spise med toldere og syndere, helbrede og tilgive på én og samme gang (Mark 2,1-12), have omgang med hedninger uden for Israels område (Mark 5,1-20), berøre et lig (Mark 5,41) og fortælle en historie, hvor helten er en uren samaritaner (Luk 10,25-37).

Spedalsk katastrofe

Ét af de steder, hvor Jesus provokerede mest i sin sprængning af kategorier og grænser, var i hans omgang med og berøring af spedalske, som blev anset for at være den måske største

Mikveh: Jøderne på Jesu tid var intenst optaget af at holde loven korrekt og være rituelt rene. I arkæologiske udgravninger fra denne periode finder man ofte såkaldte renselsesbade som dette, hvor man ved neddykning kunne opnå en højere status af renhed. Foto: Morten Hørning Jensen.

Spedalsk: Spedalskhed blev anset for et særligt problem i forhold til renhed. Kroppen var åbenlyst ved at falde fra hinanden. Spedalske skulle derfor holdes isoleret og man skulle undgå berøring, hvis man vil holde sig ren. Men Jesus "smittede" de urene med sin renhed. Foto: Wikipedia.

smittekilde til urenhed, fordi kroppen åbenlyst var ved at falde fra hinanden. Kategorien krop var ikke længere i skabelsens orden. Præcis som personer med unormale blødninger eller udflåd også var i "uorden" og derfor urene.

Derfor er loven om spedalskhed den længste enkeltlov i GT (3 Mos 13-14). Nøje instrueres der om de ting, den spedalske skal gøre for at undgå at sprede sin urenhed: For det første skal han bære »iturevne klæder«, ligesom hans hår skal hænge løst og ansigtet være tilhyllet. Dernæst skal han aktivt advare folk og råbe »Uren, uren!« Og endelig skal han »bo isoleret og opholde sig uden for lejren« (3 Mos 13,45-46).

Spedalskheden var således en op-hobning af ulykker, en art tredobbelt ulykke: Fysisk set var man syg. Socialt set var man isoleret fra sin familie. Og endelig var den spedalske religiøst set isoleret fra telthelligdommen. Kun hvis den spedalske blev helbredt, kunne han igen bringe ofre til Herren (3 Mos 14,10-31).

Med andre ord: Spedalskheden var den komplette "afmenneskeliggørelse" af den syge, der nu levede socialt og religiøst isoleret, uden adgang til Guds nærvær i templet.

En så fortættet mængde af ulykke forklarer, hvorfor Jesus "ynkes" over den spedalske, han møder uden for Kapernaum (Mark 1,41). Ordet, der er oversat med at ynkes, *splangnizomai*,

kommer af samme rod som ordet for indvolde, *splangna*. Det betegner den følelse, vi kan opleve, når noget bevæger os overraskende dybt. Vi mærker det som en trykken-i-maven.

Derimod forklarer det ikke, hvorfor Jesus absolut skal berøre manden. Markus fortæller os nærmest i slow-motion, hvordan Jesus først strækker hånden ud, og dernæst berører ham. Hvorfor ikke bare helbrede ham på afstand?

Men det er afgørende for Jesus at berøre ham og dermed fysisk lade ham få Guds kærlighed og nærvær at føle. Ligesom det er afgørende for ham efterfølgende at sende ham til syn hos præsten for at få ham genindsat i folkets fællesskab (1,44).

For at opsummere så langt: Alle disse stridigheder, som Jesus render ind i med folkets ansete mænd, har en dyb baggrund i den jødiske tradition om adskillelse, renhed og ret lovtolkning. Jesus brød grundlæggende med lovens måde at adskille på. Dermed får disse handlinger også en teologisk betydning. De fremstiller Jesus som den nye lovgiver, i hvem Guds nærvær var så stærkt til stede (jf. Mark 1,10-11), at personer, der aldrig ville have kunnet kravle én centimeter over dørtærsklen til templet, nu pludselig oplever fællesskab, tilgivelse og helbredelse nærmest eksplodere op i hovedet på dem. Det er den omvendte verden.

Hvorfor bruge penge på korsfæstelse?

Et andet punkt, som kendskab til den bibelske samtid kaster overraskende lys over, er Jesu korsfæstelse. I det hele taget er det overraskende, at romerne overhovedet brugte tid på korsfæstelse, når en romersk legionær med sit berømte gladius-sværd med et enkelt hug kunne tage livet af en dødsdømt. Hvorfor besværet med piskning, procession gennem gaderne til en forhøjning langs de befærdede veje i byernes udkanter og flere dage med vagtovervågning, mens livet langsomt ebbede ud af den korsfæstede?

En nærlæsning af kilderne gør en betydningsfuld detalje tydelig: I korsfæstelsen havde romerne fundet en så voldsom døds måde, at selve det at dø trådte i baggrunden til fordel for den latterliggørelse af den korsfæstede, man kunne opnå ved at hænge ham nøgen til skue i dagevis foran byporten.

Som den romerske forfatter Quintilian (ca. 35-95 e.Kr.) skriver: "Når vi korsfæster skyldige, vælger vi de mest befærdede veje, hvor flest folk kan se det og blive fyldt af frygt. For straf har ikke så meget at gøre med gengældelse som med det eksempel, den sætter".

Og hvilket eksempel korsfæstelsen kunne sætte! Så længe der har været mennesker til, har vi taget livet af hinanden på grusomme måder, men korsfæstelse kandiderer til at slå selv henrettelse ved spidning på pæle, brænding eller skindflåning. Disse metoder døde man alt for hurtigt af! »»

Korsfæstelsesbillede: Korsfæstelse handlede ikke om at slå folk ihjel, men først og fremmest om at "udskamme" dem. Hænge dem op til så langsom en død som fysisk muligt, så enhver i området kunne se, at denne person var isoleret, udhængt og udstødt af fællesskabet. Foto: Wikipedia.

»»» Detaljert og malerisk beskriver den romerske filosof Seneca (ca. 4 f.Kr.-65 e.Kr.) korsfæstelse som "en langsom død" og spørger retorisk: "Findes der noget menneske, som ville foretrække at gå til i smerte, at dø lem for lem, at lade sit liv ebbe ud dråbe for dråbe, snarere end at dø øjeblikkeligt? Kan det menneske findes, som villigt vil bindes til det forbandede træ?" Næppe.

Korsfæstelse var besværet værd pga. den komplette ydmygelse og prisgivelse. Den bragte så meget skam og smerte over et menneske, at selv en slave måtte tænke sig om inden et flugtforsøg.

Korsfæstelsens skam

Alt dette hjælper os til at få fokus på en side af Jesu korsfæstelse, der ikke har stået så stærkt i vores tradition. Hvis vi spørger: "Hvorfor skulle Jesus dø?" vil den opmærksomme elev sikkert straks svare: "For at sone vores skyld". Og godt for det. Jesus døde "til syndernes forladelse" (Matt 26,28).

Derimod har vi haft vanskeligere ved at se, hvordan korsdøden også var for vores skams skyld. Jesus "udholdt korset uden at ænse dets skam", skriver Hebræerbrevets forfatter (12,2).

Set i lyset af ovenstående får dette vers liv: Korsfæstelsen havde præcis til formål at udskamme den korsfæstede helt og aldeles. Hængt op, nøgen, det mest synlige sted, i dagevis, kommunikerede korsfæstelsen til alle og enhver: Dette menneske er på den mest skammelige vis ophørt med at være menneske, og skam falder over enhver, der er i familie eller relation med ham.

Det kaster også lys over, hvorfor "ordet om korset" er sådan en "dårskab" og "forargelse" for jøder og hedninger (1 Kor 1,18.23). Det var ganske enkelt noget, folk i antikken følte en inderlig afsky for.

Det rykker korsfæstelsen tilbage fra et klinisk, kirkeligt rum og ind i den virkelighed, hvor rigtigt mange af os, ikke mindst en hel generation af unge, har vores største fobiske punkt: angsten for udstødelse. Korsfæstelsens skam var den mest gennemtænkte måde i verdenshistorien at udstøde en person på.

Derfor forkyndte "ordet om korset"

for en romersk slave på en og samme tid såvel det herlige evangelium om syndernes tilgivelse som fjernelsen af skammens isolerende byrde. Når den Gud, man tilbeder, har hængt på et kors, så er fællesskabets fællesnævner så lav, at ingen kan sies fra på forhånd.

I en romersk verden, hvor et menneskes status kunne ses på lang afstand på tøj og fremtoning, og hvor adgangen til guderne gik via templets mange trapper og dyrt indkøbte offerdyr, der forkyndte korset en verdenshistorisk nyhed: et fællesskab, der ikke var

baseret på ydre skel, men på at være "én i Kristus Jesus" (Gal 3,28).

Verdens bedste klasselokale!

Det er en fornem, men krævende opgave at videregive kristentroen til næste generation. Mit bud er, at vi får serveret det bedste klasselokale til den opgave via historien og arkæologien. De åbner for en verden, der ved første møde kan virke fjern; men som i virkeligheden er spændende, nærværende og i øjenhøjde med selv en ung generation anno 2016. ✚

T E L
ET SPADESTIK DYBERE I BIBELENS VERDEN

PAULUS GJORDE MILITÆRVEJ TIL FREDSVEJ

- historien om Via Egnatia

Side 3 | Herlige fodtrin på Romerrigets hovedvej
Side 10 | Aksplukningen på sabbatten
Side 12 | Er Jesu familiegrav blevet fundet?
Side 16 | Ved Babylons floder sad vi og græd

TEL udgives af Selskab for Bibelsk Arkæologi (SBA) | nr. 2 | juni 2015 | 26. årgang

Bladet TEL, der udgives af Selskab for Bibelsk Arkæologi fire gange om året, er tænkt som et hjælpemiddel til at forstå Bibelens beretninger i deres egen sammenhæng. Hvert nummer rummer artikler, der belyser bibelske beretninger med arkæologien og historien. Få et rigtigt godt tilbud på første år som abonnement på www.bibelskarkaeologi.dk. Læs specifikt mere om spedalskhed i 2011/3, om loven i 2012/3 og om korsfæstelse i 2012/1.

Du kan også læse mere i bogen Møder med Jesus – forklaringer til Markusevangeliet skrevet af denne artikels forfatter. Bogen gennemgår Markusevangeliet i lyset af Israels geografi, historie og arkæologi. Se mere på www.bibelskarkaeologi.dk/markusevangeliet.